

УДК 7.012

Романюк О.В.,
Луцький національний технічний університет

ЕТНОМОТИВИ МАЛИХ АРХІТЕКТУРНИХ ФОРМ У ОРГАНІЗАЦІЇ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН ВОЛИНСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Статтю присвячено виявленню та обґрунтуванню використання етномотивів у формуванні рекреаційного середовища на Волині.

Ключові слова: *етномотиви, малі архітектурна форми, рекреаційне середовище Волині.*

Постановка проблеми. Актуальність теми обумовлена перспективними напрямками середовищного дизайну в Україні: організації рекреаційного середовища, заміським будівництвом, організацією дачних комплексів, середовищних об'єктів фермерського господарства, дизайнерського забезпечення зеленого туризму (дизайн готельно-житлових комплексів сільського типу). Ці напрямки є пріоритетними для розвитку регіону Волинського Полісся, оскільки волинський край багатий пам'ятками матеріальної і духовної культури в оточенні природної краси. Збереження регіональних особливостей побуту і архітектурно-будівельних традицій, є важливим напрямком у формуванні культурної свідомості людини і національно спрямованого дизайну.

Зв'язок роботи із важливими науковими і практичними завданнями. Дослідження проведене в рамках науково-дослідних розробок, що реалізуються відповідно до постанови кабінету Міністрів України від 20 січня 1997 року за № 37 «Про першочергові заходи щодо розвитку національної системи дизайну та ергономіки і впровадження їх досягнень у промисловому комплексі, об'єктах житлової, виробничої і соціально-культурної сфери» комплексного плану науково-дослідних робіт кафедри дизайну Луцький національний технічний університет і планом НДР Харківської державної академії дизайну і мистецтв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення історичної спадщини Волинського Полісся в більшості своїй базується на роботах вітчизняних спеціалістів – А.Г.Данилюка, М.Середюка, В.П.Самойловича, В.Т.Скуратівського та ін. Значна частка дослідницьких робіт спрямована на вивчення етнографічної та архітектурної спадщини селянського побуту різних регіонів України, включаючи і Західне Полісся (К.Байбурін, Ф.Вовк, Г.Воропай, І.Наулко, С.Лозко, П.Самойлович, Ф.Хохол, Г.Юрченко та ін.).

Ціль статті. Виявити, характерні для волинського регіону, елементи, що організовують простір традиційної сільської садибного і вказати яким чином їх можна використати для організації рекреаційних зон.

Виклад основного матеріалу. Рекреаційна діяльність в міжнародному масштабі є досить розвиненою галуззю. «У територіальному відношенні рекреаційне обслуговування більшості європейських країн, розвивається в таких напрямках: 1) максимальне використання потенціалу високоурбанізованого середовища (столиці та великих міст); 2) широке та ефективне використання основних природних рекреаційних регіонів (гірських та приморських); 3) включення потенціалу низькоурбанізованого середовища (сільських поселень та міжселенних територій)»¹.

Зазвичай, рекреаційні місця – це зустріч з природою. Позитивним моментом є те, що у наш час, поступово збільшуються коло рекреаційних місць. Але, поряд із позитивом виразно простежуються і негативні сторони. Зокрема, новостворені рекреаційні зони облаштовують типовими, не виразними, дисгармонійними оточенню об'єктами: басейнами, альпійськими гірками, мощенням з бруківки, японськими садами, стандартними альтанками і вуличними меблями. Для створення гармонійних, виразних за образом рекреаційних зон, на нашу думку, варто використовувати місцеві національні характеристики і елементи традиційного побуту, архітектурно-будівельні традиції. Найбільш широкі можливості для дизайнерів містяться у організації малих архітектурних форм.

Традиційними елементами селянської садиби є огорожі, перелази, ворота, колодязі, лави, вулики тощо, вони завжди доповнювали основні будівлі двору і приймали активну участь у створенні цілісного ансамблю садиби. Вони базувалися на принципах конструювання, гармонії з оточенням і використанням природного матеріалу, аналогічно як і основні об'єкти архітектури, з притаманним народному мистецтву естетичним відношенням до будь-якого предмету. Слід зазначити, і значну їх роль у формуванні масштабності середовища, оскільки під час їх створення враховувалися фізичні особливості людини.

Огорожа вказувала на специфіку окремих просторів (палісадника, городу, пасіки ті ін.). Система огорожі всі будівлі двору групувала в єдиний ансамбль. Також вона відігравала правове призначення – закріплювала кордони земельних наділів. Зазвичай у садибі поєднувалися різноманітні огорожі: в глибині садиби – надійні але простіші за конструкцією і естетичним виглядом; вздовж вулиці – акуратні. У цьому виявлялась ще одна функція: спосіб огороження, техніка виконання, зовнішній вигляд вказували про економічний соціальний стан господаря. Огорожа із заточених зверху кілків підкреслювала

основну функцію – захист території від небажаних гостей. В минулому використовували огорожі із частоколу і тин. Існувало дві основні конструкції тину. Перша конструкція складалась з стовпців, до яких кріпилися три жердини і вертикально запліталися гілки осики, ліщини або лози (рис. 1). Друга відображала горизонтальне плетення лози або ліщини на дубових кілках (рис. 2). На основі горизонтального плетення на Волинському Поліссі зустрічалися різні прийоми плетення лозою: дугастий (рис. 3) і кісковий (рис. 4). Живописна фактура огорожі збагачувала естетичну виразність садиби, відображала неординарне рішення оборонної конструкції. Ще одним різновидом огорожі був дощатий паркан, трансформований з частоколу. Він складався з ряду штахет, розташованих одна від одної на однаковій відстані і з'єднаних двома поперечними латами. Для надання художньої виразності дощатому паркану використовували різні закінчення верхів'я штахет (рівне, пірамідальне, скісне), набивали дошки у вигляді ромбів, квадратів чи трьох горизонтальних лишів (рис. 5).

Ворота і хвіртка – це межа, котрі відділяє свій світ від чужого. Ворота – достатньо міцна, добре влаштована споруда, дошки котрої навішені на міцні стовпи; вони могли бути наскрізні з жердин або тонких дощок чи щільно збитого дерев'яного настилу. На Поліссі також існувала своєрідна конструкція воріт та хвіртки на бігунах (рис. 6). У старі часи в заможних селян над воротами зводили дво- або чотирихилі дахи. До таких воріт прибудовували хвіртки (рис. 7).

До традиційних, у селянській садибі, на Волині малих архітектурних форм належать «оборіг» - навіс для збереження сіна (рис. 8). Конструкція «оборогу» складається із шатрового даху, котрий поступово, за мірою накопичення сіна, підіймається вверх на стовпах, встановлених по кутах. Ще однією із малих архітектурних форм садиби є криниця. На Волинському Поліссі існувало два способи підняття води з колодязів: за допомогою коловороту і «журавля» (рис. 9). Перший встановлювали на двох стовпах над колодязем. Другий складався конструктивно зі стовпа з «вилами» (сохами), між якими вкладали довгу жердину «журавель». На одному з кінців закріплювали тягар для противаги, на інший – гачок або ланцюг для відра. Пізніше з'явилися колодязі з барабанним підіймачем. Ззовні криницю завершали дерев'яним зрубом, обшитим вертикально дошками. Інколи художньої виразності колодязю надавали вигадливі форми дашків, прикрашені мальованим орнаментом (рис. 10). До малих архітектурних форм також можна віднести вуличні лави, бджолині вулики, стійки заготівельних колод та ін.

Все частіше у формуванні сучасного середовища відпочинку використовують традиційні рішення малих архітектурних форм. До нині

залишаються необхідність у влаштуванні огорожі – оскільки зберігається їх основна функція – визначення певних територій і організація руху відвідувачів. У їх формотворенні доречно використовувати будь-які традиційні рішення. Модернізація на основі традиційних прикладів і сучасний підхід до методики виготовлення огорожі є позитивним. Але інколи серед дизайнерських рішень зустрічається невдале копіювання і навіть спотворення, що негативно впливає на культурне пізнання відвідувачів.

Застосування огорожі з етнічним підтекстом на базі традиційних будівельних матеріалів і дизайнерських рішень для формування рекреаційних комплексів суттєво підвищує їх естетичний і інформаційний потенціал.

Помітними, важливими акцентами середовища є місця відпочинку. Їх організація може містити безліч варіантів – від звичайних лав і столів до вигадливих і у той же час простих рішень з використанням природних естетичних форм. Головне створити цікаве образне рішення, підкреслити цікаві регіональні особливості і забезпечити комфорт перебування.

У даний час значно збільшилось різноманіття альтанок, їх функції також розширилися. Зараз це не лише місце для усамітнення, а навпаки – місце зустрічі великих компаній. Для формотворення альтанки крім традиційних засобів декорування і видів різьблення використовуються активні форми шатрового завершення, цікаві каркасні конструкції стін, природність дерев'яних будівельних матеріалів. Для даного об'єкту відпочинку зміни функції сприяли утворенню нових національно-індустріалізованих рішень і форм.

Традиційні уявлення про парадність в'їзної зони (воріт), зручних навісів біля джерела, вигадливі форми гойдалок отримують поширення саме на основі етнічних аналогів.

Висновки. Традиційне рішення малих архітектурних форм сприяють створенню спів розмірного людині простору в рекреаційному середовищі, виявленню принципів її демократичності та екологічності, особливостей місцевого колориту, забезпечують емоційність її сприйняття.

Тракування малих архітектурних форм повинно бути спрямоване до сучасного середовища проживання. У сучасному рекреаційному середовищі набувають поширення образи і типи традиційних матеріалів і архітектурно-конструктивні рішення.

Вивчення та аналіз традиційного формування середовища (на прикладі окремих елементів сільської садиби волинян) сучасними дизайнерами сприятиме створенню виразних, неповторних рішень простору рекреаційного середовища, і разом з тим, сприятиме формуванню й розвитку регіонального дизайну.

Рис. 1

Рис. 2

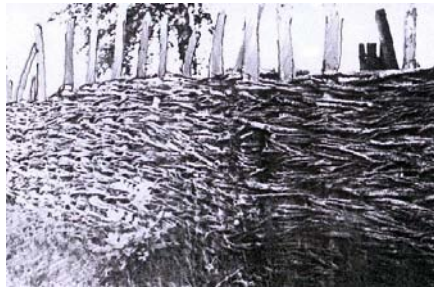

Рис. 3

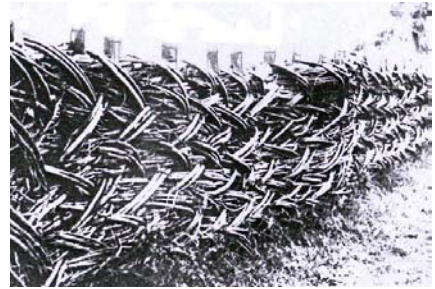

Рис. 4

Рис. 5

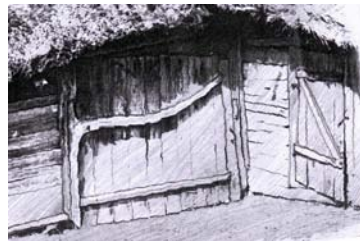

Рис. 6

Рис. 7

Рис. 8

Рис. 9

Рис. 10

Подальші дослідження передбачається провести у напрямку подальшого вивчення традиційного формотворення волинського середовища і його взаємозв'язку з розвитком регіонального дизайну.

Література

1. Шулик В.В. Методичні проблеми формування регіональних рекреаційних систем (на прикладі Полтавської області) // автореф. дис. Харків, 2001. – С.9.
2. Архитектура сел Украины / Укрниипграждансельской. – К.: Будівельник, 1987. – 176 с.
3. Гудченко З. С., Хохол Ю. Ф. Эстетическая выразительность застройки села. – К.: Будівельник, 1988. – 120 с.
4. Данилюк А. Г. Господарські будівлі на Поліссі кінця ХІХ – початку ХХ століття // Записки наукового тов-ва ім. Т. Шевченка. Том. ССХХІІІ. Праці секції етнографія та фольклористика. – С. 105-114.
5. Полісся: етнікос, традиції, культура. – Луцьк: Вежа, 1997. – 264 с.

Аннотация

Этномотивы малых архитектурных форм в организации рекреационных зон волинской среды. Статью посвящено выявлению и определению использования этномотивов в формировании рекреационной среды на Волыни.

Ключевые слова: этномотивы, малые архитектурные формы, рекреационная среда Волыни.

Annotation

Ethnic motives of small architectural forms in the organization of recreational areas Volyn environment. Article is devoted to identification and use of ethnic motives in forming the recreational environment in Volynia.

Keywords: ethnic motives, small architectural forms, recreational environment Volynia.